

RAHBARNING PSIXOLOGIK BARQARORLIGI VA HISSIY INTELEKTNI BOSHQARISH

Zamonaviy maktab rahbari faoliyati yuqori mas'uliyat, tezkor qarorlar va doimiy bosim sharoitida amalga oshiriladi. Ta'lim sifati, pedagoglar jamoasining samaradorligi, ota-onalar va jamoatchilik kutayotgan natijalar rahbar zimmasiga katta psixologik yuk yuklaydi. Shu sababli rahbarning psixologik barqarorligi ta'lim muassasasini samarali boshqarishning muhim sharti sifatida qaraladi. Psixologik barqarorlik rahbarning stressli vaziyatlarda ham vazminlikni saqlashi, hissiy holatini nazorat qila olishi va vaziyatni xolis tahlil qilish asosida oqilona qaror qabul qilishi bilan namoyon bo'ladi. Bunday rahbar jamoa uchun tayanch nuqta bo'lib, maktab muhitida ishonch va barqarorlikni ta'minlaydi.

Psixologik barqarorlik rahbar shaxsining tug'ma xususiyati emas, balki rivojlantiriladigan kompetensiya hisoblanadi. U rahbarning o'zini anglash darajasi, stressga munosabati, qaror qabul qilish uslubi va muloqot madaniyati bilan chambarchas bog'liq. Amaliy boshqaruvda psixologik barqarorlik rahbarning tanqidga munosabati, favqulodda vaziyatlardagi xatti-harakati va jamoa bilan ishlash uslubida yaqqol ko'zga tashlanadi. Agar rahbar o'z hissiyotlarini nazorat qila olmasa, bu holat jamoada beqarorlik, qo'rquv yoki norozilik kayfiyatini kuchaytirishi mumkin. Shu bois psixologik barqarorlik zamonaviy rahbar uchun professional yetuklik mezonlaridan biri hisoblanadi.

Rahbarning psixologik barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hissiy intellekt (Emotional Intelligence – EI) hisoblanadi. Hissiy intellekt shaxsning o'z hissiyotlarini anglash va boshqarish, boshqalarning hissiyotlarini tushunish hamda ijtimoiy munosabatlarda samarali muloqot qilish qobiliyatini anglatadi. Ta'lim muassasasida EI darajasi yuqori bo'lgan rahbar vaziyatni faqat me'yoriy yoki rasmiy nuqtai nazardan emas, balki insoniy omillarni hisobga olgan holda baholaydi. Masalan, pedagog faoliyatidagi xatoni faqat intizomiy muammo sifatida emas, balki uning ruhiy holati, yuklama yoki professional kuyish bilan

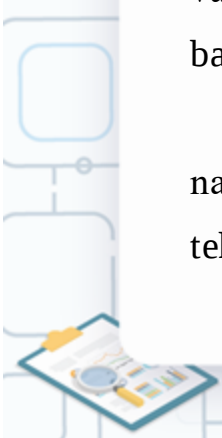
bog‘liq jihatlarni ham inobatga oladi. Bu yondashuv qarorlarning adolatli va samarali bo‘lishiga xizmat qiladi.

Hissiy intellektning birinchi muhim komponenti — ****o‘z hissiyotlarini anglash (self-awareness)****dir. Rahbar o‘zining kayfiyati, charchoqligi yoki asabiyliqi qarorlariga qanday ta’sir qilayotganini anglay olsa, u hissiyotlarga berilib ketishdan saqlanadi. Masalan, stress holatida qabul qilingan keskin qaror keyinchalik jamoada norozilik yoki ishonchsizlikni keltirib chiqarishi mumkin. O‘z hissiyotlarini anglay olgan rahbar muhim masalalarda hissiy pauza qilib, vaziyatni tahlil qiladi va ongli qaror qabul qiladi. Bu ko‘nikma rahbarning professional yetukligi va mas’uliyatini namoyon etadi.

Hissiy intellektning ikkinchi komponenti — ****o‘z hissiyotlarini boshqarish (self-regulation)****dir. Bu rahbarning salbiy hissiyotlarni jilovlay olishi, stressni kamaytirishi va emotsional barqarorlikni saqlash qobiliyatini anglatadi. Maktab rahbari uchun bu kompetensiya ayniqsa nizoli vaziyatlarda muhimdir. Masalan, ota-onalar bilan keskin suhbat davomida rahbar ovozini balandlatmasdan, vazmin va hurmatga asoslangan ohangda muloqotni davom ettira olsa, vaziyat ijobiy tomonga buriladi. O‘z hissiyotlarini boshqara olgan rahbar jamoada nizolarni kuchaytirmaydi, aksincha, ularni konstruktiv yo‘l bilan hal etishga xizmat qiladi.

Stressni boshqarish rahbarning psixologik barqarorligini ta’minlovchi muhim mexanizmdir. Maktab rahbarlari doimiy ravishda vaqt yetishmovchiligi, yuqori javobgarlik va tashqi talablar bosimi ostida ishlaydi. Agar stress boshqarilmasa, u charchoq, asabiylik va professional kuyishga (burnout) olib kelishi mumkin. Samarali rahbar stressni boshqarish uchun ustuvorliklarni belgilaydi, vazifalarni delegatsiya qiladi va shaxsiy resurslarni tiklashga e’tibor qaratadi. Masalan, barcha masalani shaxsan o‘zi hal qilish o‘rniga, ayrim vazifalarni ishonchli o‘rinbosarlarga topshirish rahbarning ruhiy holatini barqarorlashtiradi va boshqaruv sifatini oshiradi.

Bosim ostida to‘g‘ri qaror qabul qilish hissiy intellektning amaliy namoyonidir. Ta’lim muassasasida favqulodda vaziyatlar, nizolar yoki tekshiruvlar paytida rahbar tezkor va asosli qaror qabul qilishi lozim. Bunday

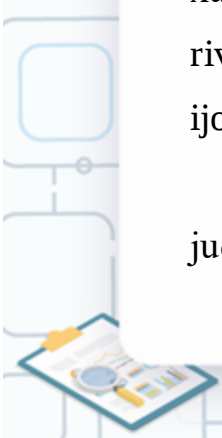
vaziyatlarda hissiyotlarga berilish muammoni yanada murakkablashtirishi mumkin. Masalan, jamoatchilik tanqidi kuchaygan paytda rahbar himoyalaniish yoki keskin javob berish o'rniga, vaziyatni xolis tahlil qilib, ochiq va konstruktiv muloqot yo'lini tanlasa, muammo ijobiy hal bo'ladi. Bu rahbarning yetukligi va hissiy barqarorligini ko'rsatadi.

Empatiya hissiy intellektning muhim tarkibiy qismi bo'lib, rahbarning boshqalar hissiyotlarini tushunish va inobatga olish qobiliyatini anglatadi. Empatik rahbar pedagoglarning muammolarini inkor etmaydi, balki ularni tushunishga harakat qiladi. Masalan, dars sifati pasaygan o'qituvchini tanqid qilishdan oldin uning shaxsiy yoki kasbiy qiyinchiliklarini aniqlash empatik yondashuv hisoblanadi. Bunday rahbar pedagogda himoyalanganlik hissini uyg'otadi va jamoada ishonchni mustahkamlaydi. Empatiya sog'lom pedagogik munosabatlar shakllanishiga xizmat qiladi.

Samarali muloqot rahbarning hissiy intellektini amalda namoyon qiluvchi asosiy vositadir. Samarali muloqot tinglash, tushunish va aniq fikr bildirishga asoslanadi. Rahbar pedagogni tinglay bilsa, u o'zini qadrlangan va e'tiborga olingan his qiladi. Masalan, pedagogik kengashlarda faqat buyruq berish emas, balki pedagoglarning fikrini eshitish jamoada ochiqlik va ishonchni oshiradi. Muloqotda ohang, tana tili va so'z tanlovi ham muhim rol o'ynaydi. Hissiy intellekti yuqori rahbar muloqot orqali nizolarni yumshatadi va hamkorlik muhitini yaratadi.

Jamoda sog'lom psixologik muhitni shakllantirish rahbarning psixologik barqarorligi bilan bevosita bog'liq. Agar rahbar o'zi barqaror bo'lmasa, jamoda ham barqarorlikni ta'minlay olmaydi. Ochiqlik, adolat, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash muhitini yaratish rahbarning muhim vazifalaridan biridir. Masalan, xatolar uchun jazolashdan ko'ra, ularni tahlil qilib, o'rganish madaniyatini rivojlantirish pedagoglarda qo'rquvni kamaytiradi. Bunday muhitda tashabbus va ijodkorlik rivojlanadi.

Hissiy intellektning ta'lim muassasasidagi liderlik samaradorligiga ta'siri juda katta. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, EI darajasi yuqori bo'lgan rahbarlar

boshqarayotgan tashkilotlarda xodimlar qoniqishi, jamoaviy ishonch va samaradorlik yuqori bo‘ladi. Ta’lim muassasasida esa bu ta’lim sifati, pedagoglarning kasbiy barqarorligi va maktabning ijtimoiy obro‘sigacha bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois hissiy intellekt zamonaviy maktab rahbari uchun strategik kompetensiya sifatida qaraladi.

Xulosa qilib aytganda, rahbarning psixologik barqarorligi va hissiy intellektni boshqarish kompetensiyalari zamonaviy maktab boshqaruvida hal qiluvchi ahamiyatga ega. O‘z hissiyotlarini anglash va boshqarish, stressni kamaytirish, empatiya va samarali muloqotni rivojlantirish rahbarning professional yetukligini oshiradi. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirgan rahbar sog‘lom psixologik muhitga ega, ishonchli va barqaror pedagogik jamoani shakllantira oladi. Natijada ta’lim sifati oshadi va maktab jamiyat oldidagi mas’uliyatini samarali bajaradi.

Nazorat savollari

1. Psixologik barqarorlik tushunchasi maktab rahbari faoliyatida nimani anglatadi va u nima uchun muhim?
 2. Hissiy intellektning asosiy komponentlarini sanab bering va ularning rahbarlikdagi ahamiyatini izohlang.
 3. Stress va professional kuyish (burnout) o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntiring.
 4. Empatiya va samarali muloqot rahbarning boshqaruv samaradorligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
 5. Bosim ostida qaror qabul qilishda hissiy intellekt qanday rol o‘ynaydi?
-
-